

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ
ТЕХНОЛОГІЙ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ З
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ»**

Виконала: студентка 2 курсу
групи KorOs1-M20z
спеціальності
016 Спеціальна освіта
Мельник Олена Миколаївна

Керівник:
Михальська С.А., доктор
психологічних наук, доцент
кафедри спеціальної та
інклюзивної освіти

Кам'янець-Подільський – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	7
1.1. Теоретичний аналіз поняття «здоров'язберігаючі технології» в науковій літературі.....	7
1.2. Застосування здоров'язберігаючих технологій в процесі навчальної діяльності.....	13
1.3. Використання здоров'язберігаючих технологій на уроках фізкультури для дітей з інтелектуальними порушеннями.....	21
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	31
2.1. Методика та організація експериментального дослідження.....	31
2.2. Результати експериментального дослідження та їх аналіз.....	37
2.3. Педагогічні умови застосування здоров'язберігаючих технологій у фізичному вихованні дітей з інтелектуальними порушеннями.....	55
Висновки до розділу 2.....	67
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
ДОДАТКИ.....	79

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сьогодні одне із досить центральних місць в суспільному розвитку займає проблема збереження генофонду української нації, а також формування здорового підростаючого покоління, підготовка дітей та молоді до повноцінного самостійного життя. І рівень здоров'я дітей відіграє доволі важливу роль в формуванні як трудового так й інтелектуального потенціалу нашої країни.

На жаль, статистичні дані Міністерства охорони здоров'я останніми роками показують невтішні результати. Так, 90 % дітей шкільного віку володіють відхиленнями по стану здоров'я, а понад 50 % із них мають незадовільну фізичну підготовленість. Саме тому такі негативні тенденції зниження рівня здоров'я дітей і потребують пошуку більш ефективних напрямів його зміцнення.

На сучасному етапі проблема здоров'язбереження все більше набуває глобального масштабу. Наразі вона посідає сьоме місце серед загроз всього планетарного масштабу (серед загрози світової війни, екологічних катаклізм, нерівності економічних відносин у різних державах світу, демографічної загрози, нестачі природних ресурсів, наслідків науково-технічного прогресу, проблеми здоров'язбереження людства). Крім того сам стан здоров'я певної нації виступає показником як духовного, так і соціально-економічного й медико-біологічного рівня добробуту цивілізованої держави. Усе це обумовлює актуалізацію наукового пошуку стосовно вивчення та розробки проблеми охорони й збереження здоров'я учнів начальних закладів України. І зважаючи на актуальність даної проблеми і збереженні здоров'я громадян України, в більшості державних документів, що стосуються освіти (Національна програма «Освіта (Україна XXI століття)», «Діти України», Національна доктрина розвитку освіти, програма «Здоров'я нації») одним із пріоритетних завдань насамперед визначено формування основ здорового способу життя крізь освіту, утворення здоров'язберігаючого освітнього

середовища, становлення як духовного, так і психічного й фізичного здоров'я особистості дитини, формування в дітей відповідального ставлення до нього як найбільш високої індивідуальної й суспільної цінності.

Проблема фізичного розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями має велике державне, наукове та практичне значення. І фізична культура у даному випадку є не лише засобом виховання та поліпшення фізичної підготовленості учнів, а і часто головним засобом відновлення й зміцнення здоров'я у період становлення та кінцевого формування молодого організму, засобом ліквідації недоліків в фізичному розвитку, потужним джерелом підвищення фізичної і розумової працездатності.

Найбільш провідне місце в проблемі здоров'язбереження молодого покоління відводиться, насамперед, педагогу, який володіє сучасними педагогічними знаннями, а також постійно взаємодіє із дітьми, їх батьками, медичними працівниками й зокрема шкільними психологами, планує та організовує власну діяльність із врахуванням пріоритетів збереження і зміцнення здоров'я усіх суб'єктів педагогічного процесу в цілому. Головне значення в даному процесі має початкова ланка самого навчання особливо для учнів з інтелектуальними порушеннями, адже даний період вікового розвитку дитини має виключне значення як для формування функціональних резервів здоров'я особистості, так й становлення рис особистості та характеру, засвоєння основ знань стосовно формування здорового способу життя.

В цілому проблема навчання та виховання здорових дітей, створення більш сприятливих для здоров'я умов навчання розглядалися багатьма представниками педагогічної науки (наукові праці Я. Коменського, І. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, Л. Толстого та ін.). Так, серед класиків вітчизняної педагогіки, які приділяли значну увагу проблемі здоров'язбереження дітей, можна відзначити П. Блонського, Л. Виготського, М. Пирогова, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін.

Також питання здоров'язберігаючого навчання на сучасному етапі стали предметом досліджень таких вчених як М. Антропова, І. Брехман, Д. Воронін, М. Гончаренко, П. Гусак, Л. Жуковська, Н. Завидівська, В. Казначеев, Л. Кожевнікова, В. Колбанов, М. Носко, В. Пегов, В. Петленко, О. Самчук, В. Сержантов та ін.

Крім того, на практиці саме питання здоров'язберігаючого навчання учнів розв'язуються переважно крізь застосування медико-гігієнічних заходів, в той час як питання збереження здоров'я дітей під час фізичного виховання залишається недостатньо реалізованим. Тому проблема використання здоров'язберігаючих технологій на уроках фізкультури для учнів з інтелектуальними порушеннями досі залишається не до кінця вивченою.

Мета дослідження – проаналізувати використання здоров'язберігаючих технологій у навчальному процесі та розробити педагогічні умови застосування здоров'язберігаючих технологій у фізичному вихованні дітей з інтелектуальними порушеннями.

Для досягнення мети нами визначені наступні **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми використання здоров'язберігаючих технологій в психолого-педагогічній літературі та в ході навчальної діяльності.

2. Експериментально дослідити процес використання здоров'язберігаючих технологій у фізичному вихованні учнів з інтелектуальними порушеннями.

3. Розробити педагогічні умови застосування здоров'язберігаючих технологій у навчальному процесі для учнів з інтелектуальними порушеннями.

Об'єкт дослідження: здоров'язберігаючі технології для дітей з інтелектуальними порушеннями.

Предмет дослідження: використання здоров'язберігаючих технологій у навчальному процесі учнів з інтелектуальними порушеннями.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми; емпіричні: педагогічне спостереження; творчі завдання; анкетування, розв'язання проблемних ситуацій, експеримент; статистичні: кількісний і якісний аналіз емпіричних даних та їх узагальнення.

Практична значущість одержаних результатів дослідження визначається тим, що положення і висновки, досягнуті у процесі дослідницько-пошукової роботи можуть знайти застосування в практиці спеціальних закладів загальної середньої освіти для впровадження здоров'язберігаючих технологій на уроках фізкультури для учнів з інтелектуальними порушеннями.

Експериментальна база дослідження: Піщанська спеціальна школа-інтернат (брали участь учні 4 класу з інтелектуальними порушеннями в кількості 10 осіб) та КЗ «Заклад загальної середньої освіти 1-111 ступенів №1 смт. Піщанка Піщанської селищної ради (10 учнів з типовим розвитком).

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження апробовані на звітних наукових конференціях студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у 2021 р. та 2022 р.; за результатами роботи опублікована стаття.

Структура дослідження. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Робота містить 10 рисунків.

ВИСНОВКИ

1. Здоров'я дітей великою мірою залежить від способу життя родини, умов виховання, й зокрема особливостей організації навчально-виховного процесу у навчальному закладі. Ускладнення навчальних програм, підвищення вимог до якості знань учнів, а також ущільнення інформаційного простору, порушення раціонального співвідношення між інтелектуальною та руховою активністю – усе це призводить до досить негативної динаміки стану здоров'я молоді. Здоров'язберігаючі технології – це, насамперед, сприятливі умови навчання дітей в навчальному закладі, до яких належать як сприятливий мікроклімат в самому класі, так і адекватність вимог й методик, які використовуються під час навчально-виховного процесу; раціонально зорганізоване навчання відповідно до вікового, статевого, індивідуального розвитку дитини, збалансованість як навчального так і фізичного навантаження.

2. Організовано використання у навчальному процесі з фізичного виховання в експериментальному класі спеціальних здоров'язберігаючих технологій зі створенням специфічних умов, що сприяють збереженню та зміцненню здоров'я. Методика застосування здоров'язберігаючих технологій під час занять, має базуватись на безперебійному надходженні поточної та періодичної інформації, що дає змогу контролювати функціональний стан систем організму учнів та оптимально планувати подальший навчальний процес. Найбільш сприятливий режим – той, при якому учні з інтелектуальними порушеннями відвідують 3-4 повноцінних уроки фізичної культури на тиждень. І це вимагає від навчального закладу значних фінансових і організаційних витрат, проте дає безумовний оздоровчий ефект на дітей.

Використання здоров'язберігаючих технологій на уроках фізкультури, особливо для учнів з інтелектуальними порушеннями, потребує створення єдиного здоров'язберігаючого простору, яке може забезпечити розвиток

особистості дитини із врахуванням як фізіологічних так і інтелектуальних особливостей, а також задоволення її потреб та можливостей. І для цього необхідною умовою насамперед виступає спеціальна підготовка педагога до відповідної діяльності, оволодіння ним здоров'язберігаючими технологіями.

3. Проведено оцінку рівня фізичного розвитку та фізичної підготовленості учнів (тестування). Діти експериментальної групи відвідували уроки фізичної культури тричі на тиждень за запропонованими нами здоров'язберігаючими технологіями. Головна особливість нашої «технології» полягала у використанні у навчальному процесі з фізичного виховання в експериментальному класі спеціальних здоров'язберігаючих технологій і створенні при цьому специфічних умов, що сприяють зміцненню та збереженню здоров'я учні з інтелектуальними порушеннями. Так, в умовах школи з учнями експериментальної групи ми раціонально організували рухову активність дітей. Таким чином, в режим дня учнів було введено рухливі зміни та фізкультурні паузи. З їх допомогою, збільшився обсяг рухової активності школярів. Так, наприклад, між 15-20 хвилинами кожного уроку були проведені фізкультурні паузи які є комплексом вправ, що складаються з 7-9 вправ. Кожна фізкультурна пауза займала від 2-х до 3-х хвилин.

Як показують результати наших досліджень, здоров'язберігаючі технології на заняттях з фізичної культури надають дієвий вплив на тілесне становлення учнів. В результаті експерименту після впровадження здоров'язберігаючих технологій у навчальний процес з учнями експериментальної групи спостерігається покращення показників фізичного розвитку учнів та фізичну підготовленість, особливо швидкісних здібностей в порівнянні з даними, отриманими у контрольній групі. Отже, по абсолютній більшості позицій учні експериментальної групи на кінець експерименту показали результати, що перевершують аналогічні дані у контрольній групі.

4. Здійснено порівняльний аналіз динаміки показників в експериментальній та контрольній групах. Параметри фізичної підготовленості в більшості учнів контрольної групи на початку і в кінці дослідження залишилися на середньому рівні, що складало 34,9% і 31,8% відповідно. В експериментальній групі більшість учнів (36,4%), які мають низький рівень фізичної підготовленості, змогли покращити свої показники, досягнувши високого рівня розвитку (31,8%). Отже, як виявили, здоров'язберігаючі технології позитивно впливають на зростання показників фізичного розвитку, сприяють розвитку та цілісному формуванню фізичних якостей учнів з інтелектуальними порушеннями.

Аналіз процесу реалізації здоров'язберігаючих технологій у навчальному процесі на уроках фізичної культури для учнів з інтелектуальними порушеннями дозволяє зробити висновок про необхідність системно-діяльній реалізації змісту освітнього процесу, в якому визначальним компонентом є ставлення учнів до свого здоров'я.

Загалом у процесі дослідно-експериментального дослідження проводилася багатогранна робота з формування в учнів ціннісного ставлення до здоров'я; зверталася увага на створення умов, що забезпечують оптимальний розвиток здоров'язбереження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адирхаєва Л., Адирхаєв С. Шляхи підвищення якості фізичного виховання студентів з особливими потребами в умовах сучасного вищого навчального закладу. *Молода спортивна наука України. Збірник наук. праць*. Львів: ЛДФК, 2006. Вип. 10. Т. 3. С. 147–152.
2. Антонова О.Є. Здоров'язбереження учнів початкової школи як засіб досягнення сталого розвитку держави. *Сталий розвиток: проблеми та перспективи: зб. наук. праць* / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2013. С. 232-241.
3. Апанасенко Г.Л. Книга о здоровье. К.: Медкнига, 2007. 132 с.
4. Ареф'єв В. Г. Основи теорії та методики фізичного виховання : підр. для студ. ф-тів (ін-тів) фіз. виховання пед. у-тів. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. 268 с.
5. Бесараб В. В. Зміст і форми формування здорового способу життя у вихованців загальноосвітніх шкіл інтернатів України. *Здоров'я та освіта : проблеми та перспективи: I Всеукр. наук.-метод. конф., 2000 р. : матеріали*. Донецьк: ДонДУ, 2000. С. 9-11.
6. Беседа Н.А., Волошко Л.Б. Методичні основи здоров'язбереження учнів нової української школи. *Матеріали другого міжнародного симпозиуму «Освіта і здоров'я підрастаючого покоління»*: Зб. наук. праць в 2-х частинах / За ред. Страшка С.В. Вип. 2. Ч. 2. К.: Алатон, 2018. С.16-19.
7. Беседа Н. А. Підготовка вчителя до застосування здоров'язбережувальних технологій у системі методичної роботи загальноосвітнього навчального закладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». К., 2012. 21 с.
8. Беседа Н. А. Вивчення мотиваційного компоненту готовності вчителів ЗНЗ до застосування здоров'язбережувальних технологій. *Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. пр.* К., 2015. № 5-6 (50-51). С.102–107.

9. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. К : Либідь, 2003. 280 с.
10. Бобрицька В. І. Формування здорового способу життя у майбутніх учителів: монографія. Полтава: ТОВ «Поліграфічний центр «Скайтек», 2006. 432 с.
11. Богданова І.М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вчителів на основі застосування інноваційних технологій: Дис...д-ра пед. наук: 13.00.04. К., 1998. 440 с.
12. Бойко О.В. Становлення та розвиток поняття «здоровий спосіб життя». *Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах: Зб. наук. праць*. Книга І. К., 2000. С. 117-124.
13. Бойко Ю.С. Пропагування здорового способу життя серед молоді : методичні рекомендації. К.: ФОП Жовтий О.О., 2014. 120 с.
14. Бойченко Т. Є. Валеологія в системі національної освіти: специфіка, системи, перспективи. *Валеологія – наука про здоровий спосіб життя*. К.: Знання України, 1996. С.5-11.
15. Буліч Е.Г., Муравов І.В. Фізичне здоров'я молоді й прості методи його оцінки в процесі фізичного виховання. *Молода спортивна наука України. Збірник наук. праць*. Львів: ЛДІФК, 2006. Вип. 10. Т.1. С. 402–407.
16. Буліч Е.Г., Груєнпетер П., Муравов І.В. Фізична реабілітація та її можливості у валеологічній стратегії боротьби із захворюваннями та зміцнення здоров'я. *Молода спортивна наука України. Збірник наук. праць*. Львів: ЛДІФК, 2006. Вип. 10. Т. 3. С. 47–51.
17. Ващенко О., Свириденко С. Здоров'язберігаючі технології в загальноосвітніх навчальних закладах. *Директор школи*. 2006. № 20. С. 12–15.
18. Використання здоров'язберезувальних технологій в сучасних освітніх закладах. Методичні рекомендації / Укладачі Л.М. Богданович, С.Л. Усик. Л.: Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Волинської області, 2016. 44 с.

19. Вишне夫斯基 В.А. Здоров'ясбереження в школі (педагогічні стратегії і технології). М.: Теорія і практика фізическої культури, 2002. 270 с.
20. Вікова фізіологія з основами шкільної гігієни: підруч. для студ. біол. спеціал. вищ. навч. закл. / І.П. Аносов, В.Х. Хоматов, Н.Г. Сидоряк та ін. Мелітополь: ТОВ «КолорПринт», 2008. 434 с.
21. Волкова І. В., Марінушкіна О. Є., Покроєва Л. Д., Рябова З. В. Становлення шкіл сприяння здоров'ю. Харків: ХОНМІБО, 2007. 40 с.
22. Головачук В. Сучасні стратегії навчання у сфері профілактики та формування здорового способу життя в умовах сучасної школи. *Молода спортивна наука України: зб. наук. праць з галузі фізичної культури та спорту*. Випуск 12 : у 4-х т. Львів: НВФ «Українські технології», 2008. Т.4. С. 35-39.
23. Гончаренко М. С. Валеологічні основи духовності: навч. посіб. Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. 332 с.
24. Грибан В.Г. Валеологія: Навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2005. 256 с.
25. Горащук В.П. Формування культури здоров'я школярів. Теорія і практика. Луганськ: Альма-матер, 2003. 376 с.
26. Давиденко Ю.Г. Теоретичні аспекти застосування здоров'язбережувальних технологій на уроках у початковій школі. *Матеріали другого міжнародного симпозиуму «Освіта і здоров'я підростаючого покоління»*: Зб. наук. праць в 2-х частинах / За ред. Страшка С.В. Вип. 2. Ч. 2. К.: Алатон, 2018. С.32-36.
27. Демінська Л. О. Аналіз змісту й умов використання здоров'язберігаючих технологій у системі загальноосвітніх шкіл. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наук. журн.* Х.: ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2011. № 11. С.23-26.
28. Дудко С. Г. Дидактичні засади формування здоров'язбережувального навчального середовища початкової школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09. К., 2015. 258 с.

29. Зимівець Н. В. Соціально-педагогічні технології формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівській молоді : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2008. 247 с.
30. Здоров'язберігаючі технології у навчальному закладі / упоряд. О. Колонькова, О. Литовченко. К.: Шкільний світ, 2009. 128 с.
31. Здоров'язбереження учнів початкової школи як засіб досягнення сталого розвитку держави. *Сталий розвиток: проблеми та перспективи* : зб. наук. праць / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2013. С.232-241.
32. Жарська Н.В. Здоров'язберігаючі технології у процесі фізичного виховання учнів технічного коледжу. *Матеріали другого міжнародного симпозіуму «Освіта і здоров'я підростаючого покоління»*: Зб. наук. праць в 2-х частинах / За ред. Страшка С.В. Вип. 2. Ч. 2. К.: Алатон, 2018. С.46-49.
33. Казин Э. М., Касаткина Н. Э., Руднева Е. Л., Красношлыкова О. Г. Здоровьесберегающая деятельность в системе образования: теория и практика. Кемерово: Изд-во КРИПКиПРО, 2009. 347 с.
34. Карленко Н.В., Терещенко Н.Д. Упровадження технологій, проектів, виховних превентивних програм, курсів в системі здоров'язберезувального освітнього простору закладу. *Матеріали другого міжнародного симпозіуму «Освіта і здоров'я підростаючого покоління»*: Зб. наук. праць в 2-х частинах / За ред. Страшка С.В. Вип. 2. Ч. 2. К.: Алатон, 2018. С.52-56.
35. Карпова І.Б., Корчинський В.Л., Зотов А.В. Фізична культура та формування здорового способу життя: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2005. 104 с.
36. Качан О.А. Валеодіагностика в системі оцінювання стану здоров'я і резервних можливостей школярів старшого шкільного віку. *Фізичне виховання в школі*. 2006. № 5. С. 48–54.

37. Концепція формування позитивної мотивації та здоровий спосіб життя у дітей та молоді. *Основи здоров'я: книга для вчителя*. К.: Генеза, 2005. С.47–57.
38. Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні: збірник наук. праць Міжнар. ун-ту „РЕГІ” ім. акад. С. Дем'янчика. Вип. 2 / Мін-во освіти України; Держком. України фіз. культури і спорту. Рівне: Принт-Хауз, 2001. 464 с.
39. Корнієнко О. В. Підтримання психосоматичного здоров'я практично здорових людей. К.: Видавничий центр „Київський університет”, 2000. 126 с.
40. Кравчук Л. С. Здоров'язберігаючі технології – провідна умова навчальної діяльності студентів. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна"*. 2015. № 10. С.44-47.
41. Круцевич Т.Ю. Методи дослідження індивідуального здоров'я дітей та підлітків у процесі фізичного виховання. К.: Олімпійська література, 2009. 230 с.
42. Лукаш Л.В. Аспекти реалізації здоров'язбереження учнів у форматі нової української школи. *Матеріали другого міжнародного симпозіуму «Освіта і здоров'я підростаючого покоління»*: Зб. наук. праць в 2-х частинах / За ред. Страшка С.В. Вип. 2. Ч. 2. К.: Алатон, 2018. С.65-68.
43. Мазуренко Л. Формування навичок здорового способу життя у молодших школярів в позаурочний час. К.: Шкільний світ, 2008. 128 с.
44. Маліков М.В., Богдановська Н.В., Сватсьєв А.В. Функціональна діагностика у фізичному вихованні і спорті: Навч. посібник. Запоріжжя: ЗНУ, 2006. 246 с.
45. Матеріали другого міжнародного симпозіуму «Освіта і здоров'я підростаючого покоління»: Зб. наук. праць в 2-х частинах / За ред. Страшка С.В. Вип. 2. Ч. 2. К.: Алатон, 2018. 149 с.

- 46.Мельник О. Системний підхід до формування культури здоров'я учасників навчально-виховного процесу. *Початкова школа*. 2005. С. 57–62.
- 47.Моїсеєнко М.М., Коваленко І.М. Культура здоров'я особистості як стратегія здоров'язбережувальної та екологічнобезпечної поведінки. *Матеріали другого міжнародного симпозиуму «Освіта і здоров'я підростаючого покоління»*: Зб. наук. праць в 2-х частинах / За ред. Страшка С.В. Вип. 2. Ч. 2. К.: Алатон, 2018. С.86-89.
- 48.Моніторинг і оцінка діяльності з формування здорового способу життя / О. М. Балакірева, О. О. Яременко, Р. Я. Левін та ін. К.: Укр. ін-т соц. досліджень, 2005. 52 с.
- 49.Навчання здоровому способу життя на засадах розвитку навичок через систему шкільної освіти: оцінка ситуації / О.М.Балакірева (кер. авт. кол.), Л.С.Ващенко, О.Т.Сакович та ін. К.: Державний ін.-т проблем сім'ї та молоді, 2004. 108 с.
- 50.Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. К.: Шк. світ, 2001. 21 с.
- 51.Носко М., Браташ С. Педагогічні основи застосування здоров'язбережувальних технологій у навчальному процесі на уроках фізичної культури в загальноосвітніх школах. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: збірник наукових праць*. №1 (21). 2013. С.116-118.
- 52.Ночвінова О.В. Впровадження здоров'язберігаючих технологій у позаурочний час / упоряд. О. В. Ночвінова. *Розкажіть онуку*. 2012. № 7/8. С.8-14.
- 53.Омельченко О.В. Особливості професійно-педагогічної діяльності вчителя початкових класів з організації здоров'язберігаючого навчально-виховного процесу: Автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец-ть 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Харків, 2008. 20 с.

- 54.Омельченко Л.П., Омельченко О.В. Здоров'ятворча педагогіка. Х.: Вид. група "Основа", 2008. 205 с.
- 55.Поташнюк І. В. Гігієнічні основи формування культури здоров'я учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Практична медицина*. 2007. Т. 13. № 1. С. 96–101.
- 56.Присяжнюк С.І. Використання здоров'язберезувальних технологій у фізичному вихованні студентів спеціального медичного відділення. Теорія та практика. К.: Видавничий центр НУБіП України, 2012. 425 с.
- 57.Пехота О. М., Кіктенко А.З., Любарська О.М. та ін. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О.М. Пехоти. К.: А.С.К., 2008. 255 с.
- 58.Свириденко С. О. Активізація пізнавальної діяльності учнів у процесі формування здорового способу життя. *Сучасні технології навчання в початковій освіті: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (13–14 квітня 2006 р.)* / ред. кол.: З. Сіверс, О. Кононко, Е. Белкіна та ін. К.: КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2006. С. 125-127.
- 59.Система роботи з безпеки життєдіяльності в загальноосвітньому навчальному закладі. Збірник нормативних і методичних матеріалів. Х.: ХОНМІБО, 2005. 44 с.
- 60.Солопчук Д. М. Формування здорового способу життя школярів у позаурочній фізкультурно-спортивній роботі: теорія, методологія, практика : монографія. Кам'янець-Подільський національний ун-т імені Івана Огієнка, 2009. 176 с.
- 61.Сучасні здоров'язберезувальні технології : монографія / за загальною редакцією проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: Оригінал, 2018. 724 с.
- 62.Фізичне виховання і здоров'я: навч. посіб. / за заг. ред. О. Д. Дубогай. К.: УБС НБУ, 2012. 270 с.
- 63.Формування здорового способу життя молоді: навч.-метод. посіб. Для працівників соц. служб для сім'ї, дітей та молоді) / Т. В. Бондар, О.Г. Карпенко. К.: Укр.ін.-т соц. досліджень, 2005. 116 с.

- 64.Формування здорового способу життя молоді: проблеми і перспективи / О. Яременко, О. Балакірева, О. Вакуленко та ін. К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2000. 207 с.
- 65.Формування здорового способу життя. Навчально-методичні рекомендації / Авт. колект. Т. Андріученко, О. Вакуленко, В. Волков, Н. Дзюба, В. Коляда, Н. Комарова, І. Пеша, Н. Тілікіна (кер. авт. колект. О. Вакуленко). К.: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2018. 100 с.
- 66.Формування навичок здорового способу життя у дітей і підлітків / Н.Ю. Максимова та ін. К.: Ніко-центр, 2001. 264 с.
- 67.Цогла О.О. Культивування здорового способу життя на основі впровадження здоров'язбережувальних компетенцій. *Матеріали другого міжнародного симпозіуму «Освіта і здоров'я підростаючого покоління»*: Зб. наук. праць в 2-х частинах / За ред. Страшка С.В. Вип. 2. Ч. 2. К.: Алатон, 2018. С.133-136.
- 68.Школу здоров'я – створюємо самі! (порадник для педагогів, управлінців, творчих учителів). Харків: Харківський обласний науково-методичний інститут безперервної освіти, 2002. 36 с.
- 69.Pinnet G. Health challenges of the 21st century: a legislative approach to health determinants. *Health legislation at the dawn of the XXIst century. – International Digest of Health Legislation – special issue*. 1998. Vol.49. N1. P.137.
- 70.Shyuan O. Cooperation for Health Promotion. *Modern world: Politics, Economy, Culture, History, Technology, Science and Education*. Ottawa University Press, 2015 vol 2, P. 325-330.